

Aygün Seyfəddin qızı Əliyeva
Bakı Dövlət Universiteti
Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müəllimi
ay_gun20@mail.ru

UDC 37.041

ŞƏXSİTƏHSİL MÜTALİƏSİNİN TƏŞKİLİNDƏ KİTABXANALARIN YERİ VƏ ROLU

Xülasə: Məqalədə şəxsi təhsil müəllimlərinin təşkilinin əhəmiyyəti və kitabxanaların bu istiqamətdə fəaliyyəti işıqlandırılır. Eyni zamanda qloballaşan dünyada təhsilin keyfiyyətinin yüksəlməsində şəxsi təhsil müəllimlərinin vacibliyi əsaslandırılaraq şərh olunur.

Açar sözlər: şəxsi təhsil, özünü təhsil, fasiləsiz təhsil, müəllim mədəniyyəti və s.

Aygun Seyfaddin gizi Aliyeva

The role of the library in the organization of personal reading

Summary: The article emphasizes the importance of the organization of self-education and the activity of the library in this direction. It also explains and justifies the importance of personal reading to enhance the quality of education in the global world.

Key words: personal education, self-education, continuing education, reading culture.

Айгунь Сейфаддин кызы Алиева

Место и роль библиотек в организации самообразования

Резюме: В статье подчеркивается важность организации самообразования и деятельности библиотек в этом направлении. Также объясняется и обосновывается важность личного чтения для повышения качества образования в глобальном мире.

Ключевые слова: личное образование, самообразование, непрерывное образование, культура чтения и т. д.

Şəxsi təhsil hər bir fərdin təhsil müəssisələrindən kənarında, müstəqil fəaliyyət nəticəsində əldə etdiyi təhsildir. Özünü təhsil - stasionar və ya qiyabi təhsil müəssisələrində əldə olunan məlumatlardan əlavə, müxtəlif mənbələrdən maraqlı və meylləri nəzərə alınmaqla tələbələr (təhsil alanların) müstəqil olaraq bilik əldə etməsi yoludur. Bilimin mənimsənilməsi prosesi kimi şəxsi təhsil (özünü təhsil) özünü tərbiyə ilə sıx bağlıdır və onun ayrılmaz hissəsi hesab olunur. Qeyd etmək lazımdır ki, təhsil prosesi iştirakçılarının (şagird, tələbə və b.) böyük əksəriyyəti üçün özünü daima təkmilləşdirmək, şəxsi keyfiyyətlərini inkişaf etdirmək, mənfi xüsusiyyətlərini aradan qaldırmaq xarakterikdir. Bu istiqamətdə təhsil proqramı çərçivəsindən çıxaraq elmi-texniki, bədii ədəbiyyat müəllimlərinə istiqamətlənir. Şəxsi təhsil müəllimi təhsil prosesinin təşkilində bir çox problemlərin açarındır.

Şəxsi təhsil müəlliminin fasiləsiz təhsilə kömək edən mürəkkəb forması hesab edilir. Müasir dövrdə informasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı, kompüter telekommunikasiya vasitələrindən istifadənin kütləvi xarakter alması dünyada əhəmiyyətli dərəcədə yaşlı nəslə müəllimlərin təhsilə vadar edər. Onlar cəmiyyətdə baş verən hadisələrə şüurlu və fəal iştirak etmək üçün daha çox müəllimə, şəxsi təhsilə üstünlük verirlər. "Şəxsi təhsil" dedikdə oxucunun hər hansı bir fənni kitab vasitəsilə öyrənməsi və bilik əldə etməsi nəzərdə tutulur. Təhsilin bu forması informal təhsil olub, təkcə öz ümumi biliyini artırmaq istəyənləri deyil, orta və ali savadlı mütəxəssisləri, bütünlükdə ziyalı tələbəni əhatə etməlidir. Şəxsi təhsilin əsas məqsədini bizi əhatə edən və daim inkişafda olan həyatı öyrənmək, eyni zamanda biliklər sistemində yiyələnmək təşkil edir.

Elmi-texniki tərəqqinin, sosial tələbatın nəticəsi olaraq müəllim müasir dövrdə ictimai hadisə kimi geniş sosial məzmun kəsb etmişdir. Dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin yeni texnologiya ilə silahlanması, yeni elmi kəşflərin, elmi nailiyyətlərin meydana gəlməsi, yeni elm, bilik sahələrinin yaranması, dünyada gedən ictimai-siyasi proseslər müəllimi sosial zərurətə çevirmişdir. Hazırda bir sıra dünya ölkələrində əhəmiyyətli sosial xarakterli və ictimai məzmunlu mühüm problemlərin həllində fəal iştirak edir. Eləcə də respublikamızın mühüm tələbatı olan problemlərinin həllində ölkə vətəndaşları da öz səylərini əsirgəmir. Bu işə hər bir vətəndaşdan yüksək intellekt, mədəni səviyyə, mənəvi zənginlik tələb edir. Bütün bunlara nail olmaq üçün axtarış obyektini kimi çap məhsullarına, müəllimə tələbatı yaranır. Müəllimin mahiyyəti barədə dosenti S.Rzayev yazır: "XXI əsr mahiyyətə elmi-texniki tərəqqi əsri olduğu kimi, müəllimin də geniş vüsət aldığı bir əsrdir. Həm bütün dünyada, həm də bizim ölkəmizdə kitab nəşri, eyni zamanda geniş kitabxanalar şəbəkəsinin yaradılması, oxuculara xidmət işi, əhəlinin bunlardan səmərələnməsi sahəsindəki göstəricilər bu fikri təsdiq edir" [5, s. 46].

Şəxsiyyətin məqsədyönlü inkişafı üçün lazımı biliklər sistemində yiyələnməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu məqsədlə ilkin ümumi biliklər əldə

etmək üçün bütün inkişaf etmiş ölkələrdə olduğu kimi respublikamızda da ümumtəhsil məktəblərinin geniş şəbəkəsi fəaliyyət göstərir. Eyni zamanda respublikamızda vətəndaşların müəyyən ixtisas və peşələrə yiyələnməsi üçün ali və orta ixtisas məktəblərinin bütöv şəbəkəsi yaradılmışdır. İstər ümumtəhsil, istərsə də ali və orta ixtisas məktəblərinin tədris proqramlarında nəzərdə tutulan biliklər insanın həyata fəal müdaxiləsi üçün kifayət deyildir. Təcrübə göstərir ki, heç bir ali məktəb öz məzunu olan mütəxəssisə hər hansı bir ixtisas üzrə müasir həyatın tələbi həcmində məlumat və biliklər məcmuunu verə bilmir. Bu isə təbii haldır. Belə ki, ali və orta ixtisas məktəblərinin proqramları müəyyən vaxtla məhdudlaşdığından lazımı bilikləri tam şəkildə əhatə etmək imkanına malik deyildir. Məhz bu səbəbdən rəsmi təhsillə şəxsi təhsil mütaliəsi paralel getməlidir. Mövcud həyat hadisələrində şüurlu və fəal şəkildə iştirak etmək üçün əsas şərtlərdən biri və ən əsası şəxsi təhsildir. Cəmiyyət üzvlərinin mədəni səviyyəsi yüksəldikcə hər kəsin biliyə tələbatı artır. Elmin, mədəniyyətin, xalq təsərrüfatının müxtəlif sahələrində, çalışan, müxtəlif təhsil səviyyəsinə malik olan şəxslər peşə biliklərini təkmilləşdirir, siyasi cəhətdən savadlı və mədəni olmağa çalışırlar.

Heç bir ali təhsil müəssisəsi, heç bir ali məktəb proqramı insana təbiətin və cəmiyyətin inkişaf qanunları haqqında lazımı bilikləri verə bilməz. Çünki məhdud zaman çərçivəsi üçün hazırlanan təhsil proqramları bu sahədə olan problemləri bütövlükdə əhatə edə bilməz. Bunun üçün uzun müddət ərzində hərtərəfli, rəngarəng mütaliə etmək lazımdır. Rəngarəng, hərtərəfli mütaliə isə vaxtaşırı deyil, müntəzəm, yəni fasiləsiz olmalıdır. Görkəmli kitabxanaşünas alim, professor A.Xələfov mütaliənin çoxcəhətli və fasiləsiz xarakterindən bəhs edərək yazır: "Yüksək inkişaf etmiş, yüksək mədəniyyətə, intellektual səviyyəyə, yüksək sənətə malik olan insan bütün ömrü boyu mütaliə edir. Belə insanların mütaliə dairəsi olduqca çoxcəhətli və əhatəli olur. Bu cür insanlara xidmət kitabxanaların qarşısında mühüm spesifik vəzifələr qoyur və kitabxanaçılardan xüsusi peşəkarlıq tələb edir.

Kitabxanalarda bu qrupdan olan oxuculara xidmət etmək üçün yüksək professional səviyyəyə malik kitabxanaçılar ayırmaq, onları ixtisaslaşdırmaq zərurəti qarşıya çıxır. Şəxsi təhsil və fasiləsiz təhsillə məşğul olan oxucular üçün xüsusi informasiya xidmətinin yaradılması da meydana çıxır" [2, s. 189].

Professor A.Xələfov eyni zamanda mütaliənin sosial əhəmiyyətini yüksək qiymətləndirərək qeyd edir: "Müasir dövrdə kitabxanalarımızın qarşısında duran ən mühüm problem mütaliə problemdir. Mütaliə təkə kitabxanaların yox, bütün cəmiyyətin problemdir. Mütaliə edən xalqın intellektual və şüur səviyyəsi daim yüksəlir. Hazırda kitabxanaların qarşısında əhalinin maarifləndirilməsinə, şüur və səviyyəsinin daha da yüksəldilməsinə yönəldilmiş çox mühüm vəzifələr: şəxsiyyətin tərbiyəsində iştirak etmək, oxucuya xidmət işini, əhalini kitabxana oxucuları sırasına cəlb etmək işini günün tələbləri səviyyəsinə yüksəltmək, mütaliə prosesini istiqamətləndirmək və idarə etmək

vəzifələri qoyulmuşdur" [2, s.188].

Bildiyimiz kimi mütaliə nəticəsində əldə edilmiş hər bir nailiyyət özünü real həyatda, təcrübədə biruzə verir və gələcək həyatda qazanılacaq istənilən uğur bu günün mütaliə səviyyəsi ilə xarakterizə olunur. Qeyd edək ki, oxucunun mütaliə səviyyəsi onun mütaliə mədəniyyəti səviyyəsindən birbaşa asılıdır.

Şəxsi təhsil mütaliəsinin daha geniş kütləvi xarakter almasına nail olmaq vacibdir ki, bunun da əsas təşkilatçısı və təminatçısı kitabxanalardır. Kitabxanalar yalnız şəxsi təhsillə bilavasitə məşğul olan oxucuları deyil, bütün oxucuları şəxsi təhsilə cəlb etməlidirlər. Belə ki, kitabxana işinin düzgün və planlı təşkili olmadan şəxsi təhsil işi inkişaf edə bilməz. Şəxsi təhsil elmi nailiyyətlərin geniş xalq kütlələrinin sərvətinə çevrilməsinə kömək edir. Bu anlayışın özündə müntəzəmlik və ardıcılıq əks olunmuşdur ki, məqsədi insanın əmək fəaliyyətindən asılı olaraq tələbatı olan biliklər ehtiyatını toplamaq və onu yeniləşdirmək, zənginləşdirməkdən ibarətdir. Mütaliənin fasiləsiz təhsilə kömək edən mürəkkəb forması olan şəxsi təhsilə əməli kömək göstərmək üçün bütün kitabxanaçılar hazır olmalıdırlar. Oxucuların şəxsi təhsilini təşkil edərkən, onların təhsil səviyyəsini və şəxsi təhsil mütaliəsinə hazırlıq dərəcəsini nəzərə alarkən kitabxanalar səmərəli mütaliə sistemini, oxunmuş materialı dərk etmək qabiliyyətini inkişaf etdirir, məlumat daşıyıcısından öyrəndiklərini təcrübədə tətbiq etməyə köməklik göstərir.

Beləliklə, şəxsiyyətin formalaşmasında şəxsi təhsil mütaliəsinin tərkib hissəsi olan fasiləsiz təhsilin əsaslı rol oynaması artıq bütün dünyada birmənalı şəkildə etiraf olunur. Belə ki, bu məsələ nəinki etiraf olunur, eyni zamanda, cəmiyyətin ümumi inkişafı xatirinə yaşından asılı olmayaraq, hər bir şəxsin, eləcə də yaşlı insanların fasiləsiz şəxsi təhsillə məşğul olmasını vacib bilərək, hər bir ölkədə bunun üçün lazımı şəraitin yaradılması qərarlaşdırılır.

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov, A.A. *Kitabxanaşünaslığa giriş. Dərslik (3 hissədə. - Bakı: BUN, - 2001. - 400 s.*
2. Xələfov, A. *Kitabxana və cəmiyyət. - Bakı: Azərneşr, - 2011. - 307 s.*
4. Rzayev, S. *Şəxsi təhsil mütaliəsi və kitabxanalarda onun təşkili / S.Rzayev, A. Əhmədova // Kitabxanaşünaslıq və informasiya: Elmi-nəzəri və praktiki jurnal,- Bakı: - 2011. - № 2, -s. 23-27.*
5. Rzayev, S. *Kitabxana xidməti. Dərslik. - Bakı: BUN,- 2008.- 334 s.*
6. Əliyeva A. *Fasiləsiz təhsilin formaları // Kitabxana-informasiya fəaliyyəti və biliklər cəmiyyəti: inteqrasiya meyilləri və çağırışlar" mövzusunda Respublika Elmi Konfransı, Bakı.- 2017, 20 dekabr.*
7. Əliyeva A. *Şəxsi təhsil fasiləsiz təhsilin əsas tərkib hissəsi kimi // Kitabxanaşünaslıq və informasiya:elmi-nəzəri və təcrübi jurnal. - 2019. - №3 (30). - s.71-76.*

Rəyçi: tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Pərviz Kazimi